

Література

1. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebam-i-u-20222023-navchalnomu-roci>
2. Діти з порушенням зору в умовах війни. URL : <https://ispukr.org.ua/?p=8699#.YjOr0btwmh9>
3. На підтримку педагогів, які навчають дітей з порушеннями слуху. URL : <https://ispukr.org.ua/?p=8702>

Стрельников Віктор,
Полтава

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Автор розглядає теоретико-методичні засади застосування інноваційних технологій розвитку особистісно-професійної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору. Показано результати апробації програми авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів закладів фахової передвищої освіти «Інноваційні технології навчання і методики викладання дисциплін у закладах фахової передвищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору». Зроблено висновок про значення рівня розвитку особистісно-професійної компетентності викладачів закладів фахової передвищої освіти для реалізації інноваційних технологій навчання в умовах інклюзивного освітнього простору. Викладач має володіти знаннями про специфіку розвитку студентів з особливими освітніми потребами, адаптувати освітні програми під потреби студента і надавати допомогу у його професійному зростанні.

Ключові слова: *інноваційні технології навчання, особистісно-професійна компетентність, педагогічний працівник, інклюзивний освітній простір, розвиток, заклад фахової передвищої освіти.*

Постановка проблеми. Проблема пошуку інноваційних технологій розвитку особистісно-професійної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору мають неабияке теоретичне і практичне значення. Актуалізується потреба розроблення нових підходів до навчання студентів з особливими потребами у закладах освіти, які спростять процеси корекції та реабілітації, сформують адаптовану особистість, здатну інтегруватися в соціум.

Задоволенню потреби в розвитку особистісно-професійної компетентності педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти має відповідати створений у цих закладах інклюзивний освітній простір, у якому студенти з особливими потребами можуть навчатися спільно з іншими. У впровадженні інклюзивної освіти одним із найважливіших моментів є особистісно-професійна компетентність викладачів закладів фахової передвищої освіти щодо застосовування інноваційні технології навчання в умовах інклюзивного освітнього простору.

Особливу роль в умовах інклюзивного освітнього простору має особистісно-професійна компетентність педагогічного працівника закладу фахової передвищої освіти, оскільки ефективність цього процесу буде залежати саме від його здатності пристосуватися до нових вимог та середовища, від прагнення зробити власний внесок в освітній процес, розвиток особистості кожного студента. Важливим аспектом особистісно-професійної компетентності педагогічного працівника закладу фахової передвищої освіти щодо

діяльності в умовах інклюзивного освітнього простору є його професійні знання, вміння, навички, компетентності, важливі психологічні якості. Готовність стати учасником інклюзивного освітнього простору полягає не тільки в наявності відповідних методичних матеріалів, матеріальної бази, а й у особистісно-професійній компетентності педагогічного працівника стосовно роботи зі студентами з особливими потребами.

Для виконання цього завдання викладачам закладів фахової передвищої освіти доцільно пройти спеціальні курси підвищення кваліфікації, які враховують інноваційні тенденції в умовах інклюзивного освітнього простору – індивідуалізації, гуманізації й навіть глобалізації навчання. У Полтавській академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського створені програми курсів підвищення кваліфікації викладачів закладів фахової передвищої освіти, що передбачають ставлення викладача до студента як співучасника і співтворця освітнього процесу.

Проблема особистісно-професійної компетентності педагога в умовах інклюзивного освітнього простору розглядалася у дослідженнях зарубіжних і вітчизняних науковців. Одним із аспектів вивчення є специфіка удосконалення особистісно-професійної компетентності та педагогічної майстерності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації та їхньої підготовки до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього простору звичайного закладу освіти (Н. Білик [11], Т. Братишко [1], І. Калініченко [2; 11], А. Колупаєва [3], Л. Лебедик [4–8; 13; 20], Н. Лосєва [9], Н. Метельська [10], В. Рукомеда [12], В. Соїка [13], О. Таранченко [3], О. Шамрай [19] та ін.).

Отже, залишається актуальною проблема наукової апробації ефективних форм підвищення кваліфікації викладачів закладів фахової передвищої освіти з метою розвитку їхньої особистісно-професійної компетентності в умовах інклюзивного освітнього простору.

Завдання дослідження полягає, по-перше, в окресленні теоретико-методичних засад розвитку у викладачів закладів фахової передвищої освіти особистісно-професійної компетентності, необхідної для застосування інноваційних технологій навчання в умовах інклюзивного освітнього простору; по-друге, в апробації програми курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Інноваційні технології навчання і методики викладання дисциплін у закладах фахової передвищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів розпочнемо з теоретико-методичного аналізу необхідної викладачеві закладу фахової передвищої освіти для застосування інноваційних технологій навчання в умовах інклюзивного освітнього простору особистісно-професійної компетентності, зокрема, знань, умінь, навичок. Адже, яке б реформування не відбувалося в сучасній фаховій передвищій освіті, воно пов'язане, насамперед, з особливостями особистісно-професійної компетентності викладача.

Важливим аспектом особистісно-професійної компетентності викладача закладу фахової передвищої освіти є спеціальні педагогічні, філософські, психологічні, фізіологічні знання, вміння, навички, а також – стереотипи, установки, особистісні риси, стратегії поведінки, які дають змогу впроваджувати та застосовувати інноваційні технології навчання для студентів з особливими потребами [14–18].

Особистісно-професійна компетентність для здійснення ефективної корекційно-виховної роботи зі студентами з особливими освітніми потребами педагогічний працівник закладу фахової передвищої освіти має складати деякий обсяг професійних знань. Дослідники відмічають, що основою особистісно-професійної компетентності педагогічного працівника закладу освіти є знання загальної, спеціальної психології й педагогіки [10].

Однак для особистісно-професійної компетентності педагогічного працівника закладу фахової передвищої освіти недостатньо тільки мати знання, важливо вміти їх застосовувати на практиці, тобто володіти професійними вміннями, навичками. Окрім загальних, педагог з особистісно-професійною компетентністю має володіти спеціальними професійними

вміннями роботи зі студентом з особливими освітніми потребами. До професійних умінь педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору належать вміння (навички): 1) оцінювати особливі потреби і можливості студентів; 2) адаптувати й модифікувати навчальні плани і програми відповідно до особливостей розвитку студента; 3) використовувати допоміжні навчальні технології, зокрема індивідуально орієнтовані диференційовані методики навчання; 4) здійснювати корекційно-виховну роботу зі студентами; 5) планувати й реалізувати спільну діяльність педагогів з батьками; 6) використовувати в роботі інноваційні технології навчання та методики викладання дисциплін.

Для успішної роботи в умовах інклюзивного освітнього простору педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти мають володіти особистісно-професійною компетентністю стосовно андрагогічних знань, умінь та навичок роботи з дорослими [10].

Особистісно-професійна компетентність педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти полягає у відчутті постійної творчої активності, дотриманні принципу гнучкості освітніх програм, які відповідають потребам студентів із різними можливостями і здібностями.

Педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти повинні мати особистісно-професійну компетентність у здійсненні інклюзивного процесу диференційовано за індивідуальною освітньою траєкторією, посиленою для кожного студента, уміти надавати кваліфіковану спеціальну корекційну допомогу.

У результаті курсів педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти здобувають особистісно-професійну компетентність в: 1) оцінюванні стану розвитку кожного студента; 2) розробленні перспективних і короткочасних індивідуальних планів роботи зі студентом; 3) реалізації їх разом зі студентом; 4) залученні (за потреби) інших фахівців; 5) плануванні додаткових послуг; 6) аналізі результатів спільної діяльності й оцінюванні її.

Під час планування освітнього процесу педагогічний працівник закладу фахової передвищої освіти на основі власної особистісно-професійної компетентності зосереджується на необхідності: 1) упровадження інноваційних педагогічних і психологічних підходів, технологій і методів, зокрема при оцінюванні навчальних досягнень студентів; 2) запровадження індивідуального й диференційованого підходів до кожного студента з особливими освітніми потребами (індивідуальної освітньої траєкторії, програми розвитку чи індивідуального навчального плану); 3) забезпечення якісного педагогічного, психологічного, корекційного і реабілітаційного супроводу студентів з особливими потребами; 4) удосконалення роботи з батьками.

Особистісно-професійна компетентність педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти спрямована на досягнення головної мети – професійної соціалізації, тобто підготовки студента до самостійного професійного життя. Дослідники вважають, що педагогічна підтримка та допомога у процесі навчання не має перевищувати необхідну, інакше студент «може стати надто залежним від цієї підтримки, а компенсаторні можливості її організму послабляться [10].

Щодо другого завдання дослідження (апробації програми курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Інноваційні технології навчання і методики викладання дисциплін у закладах фахової передвищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору»), зазначимо, що Полтавською академією неперервної освіти ім. М. В. Остроградського запропоновані авторські курси підвищення кваліфікації викладачів закладів фахової передвищої освіти, які запускають програму удосконалення особистісно-професійної компетентності.

Здійснюючи курсову підготовку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти до застосування інноваційних технологій навчання, ми спиралися на вже проведені нами дослідження [14–18], спільно з Л. Лебедик [7; 8; 20] і Н. Лосевою [9], публікації

Н. Білик і І. Калініченко [11] та ін. Особливо актуальним є запровадження інноваційних технологій навчання в умовах кризи сучасної освіти, що показує необхідність перегляду устояних змісту, технологій, принципів, структури системи неперервної освіти. Такі курси допомагають викладачам означених закладів освіти заощадити час і кошти, що є важливим у сучасних умовах воєнної агресії, вдосконалити свою кваліфікацію, не зупиняючи освітній процес.

Так, за авторською програмою «Інноваційні технології навчання і методики викладання дисциплін у закладах фахової передвищої освіти» у формі тренінгу були проведені у 2020 році курси підвищення кваліфікації на базі Фахового медико-фармацевтичного коледжу Української медичної стоматологічної академії, Лубенського лісотехнічного коледжу, Чугуєво-Бабчанського лісного коледжу, Полтавського комерційного технікуму, Полтавського базового медичного коледжу, Відокремленого структурного підрозділу «Хорольський агропромисловий фаховий коледж Полтавської державної аграрної академії».

Інноваційні технології навчання містили проведені у 2020-2021 році онлайн-курси підвищення кваліфікації осіб з вищою освітою, зокрема, педагогічних працівників КЗ «Херсонський базовий медичний фаховий коледж» Херсонської обласної ради за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

За двома авторськими програмами були проведені онлайн-курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладу фахової передвищої освіти – Полтавського комерційного технікуму: «Компетентісно-орієнтоване навчання у закладах фахової передвищої освіти» (2021 р.); «Технології інтенсивного електронного навчання під час вивчення дисциплін у закладі фахової передвищої освіти» (2022 р.).

За програмою «Інноваційні технології навчання і методики викладання дисциплін у закладах фахової передвищої освіти в умовах інклюзивного освітнього простору» проведено курси на базі Відокремленого структурного підрозділу «Ужгородський торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету» (з 16 по 27 січня 2023 року), Київського авіаційного фахового коледжу (з 13 лютого по 10 березня 2023 року), Полтавського фахового коледжу підприємництва і ресторанного бізнесу (з 13 по 18 березня 2023 року).

Розвиваючи особистісно-професійну компетентність, курсисти отримали відповіді на питання: 1. Які завдання застосування інноваційних технологій навчання в умовах інклюзивного освітнього простору? 2. Які характеристики інтенсивного, прискореного, інтерактивного та інноваційного навчання в умовах інклюзивного освітнього простору? 3. Які прийоми, методи, етапи розвитку навичок застосування інноваційних технологій навчання? 4. Як проєктувати лекційні етапи навчання? 5. Як забезпечити виконання дій студентами з обмеженими можливостями здоров'я на етапах: з повною системою зовнішніх опор; зі скороченою системою зовнішніх опор; без зовнішніх опор, але й повільно; вільно, без опор? 6. Як проєктувати етап підсумкового узагальнення, етап контролю та етап корекції? 7. Як проєктувати чітко структурований електронний підручник мінімального обсягу для студентів з обмеженими можливостями здоров'я? 8. Як проєктувати такі інноваційні форми лекцій, як: лекція-бесіда, лекція-дискусія, проблемна лекція, лекція з застосуванням техніки зворотного зв'язку, лекція-консультація, письмова програмована лекція? 9. Як проєктувати сценарії таких форм семінарів із інтенсивного навчання, як: «дискусія», «круглий стіл», «ділова гра», «запитання і відповіді», «альтернативні запитання», «ситуаційний аналіз», «рольова гра» для студентів з обмеженими можливостями?

Розглядалися й можливості застосування інших інноваційних технологій навчання в умовах інклюзивного освітнього простору: модульних технологій як відкритих систем навчання – модульно-г'юторної, модульно-рейтингової, «кредитно-модульної» системи підготовки фахівців, технології ситуаційного навчання («кейс-метод»), критичної (екстремальної) ситуації як навчальної моделі, технології повного засвоєння; технології дослідницького (евристичного) навчання; імітаційної технології навчання – соціально-

психологічного тренінгу, дискусійних технологій навчання; технології навчання у співробітництві; проективної освіти тощо.

Учасники тренінгів позитивно відгукуються про авторські курси, зокрема, директор Ужгородського торговельно-економічного фахового коледжу Сергій Михайлович Волощук відзначив: «Завдяки авторським курсам педагогічні працівники стали значно компетентними, а коледж в цілому значно конкурентним, адже без відриву від освітнього процесу вдосконалено кваліфікацію викладачів, вони навчилися використовувати інноваційні технології навчання в умовах інклюзивного освітнього простору, ефективніше спілкуватися на гуманістичних началах, навчилися висококваліфікованому діагностуванню особистісного і професійного розвитку студентів та його корекції».

Інші учасники курсів – Василь Васильович Гиндрюк, Олена Йосипівна Голанд, Світлана Михайлівна Голубка та інші вказали на важливість отримання всіма слухачами курсів інформаційного матеріалу у вигляді навчально-методичного посібника [8], а також у лекційному й електронному вигляді, що дало можливість учасникам тренінгу у власному темпі в дискусійних мікрогрупах й індивідуально відпрацьовувати навички застосування інноваційних технологій навчання (модульних, дослідницьких, імітаційних, електронних, інтенсивних, проективних) в умовах інклюзивного освітнього простору. Учасники курсів Марія Юріївна Лалакулич, Віталія Миколаївна Канчі, Лариса Борисівна Жук, Валерія Юріївна Смочко та інші відзначили важливість індивідуального підходу у відпрацюванні технологій викладання своїх навчальних дисциплін (наприклад, економіки, бухгалтерського обліку, фінансів, товарознавства, менеджменту тощо) та отримання сертифікату про підвищення кваліфікації державного зразка.

Висновки. Роль особистісно-професійної компетентності викладачів закладів фахової передвищої освіти в реалізації інноваційних технологій навчання в умовах інклюзивного освітнього простору є надзвичайно вагомим, адже соціалізовані студенти з особливими потребами набувають можливість стати повноцінними професіоналами і членами соціуму. Для ефективного застосування інноваційних технологій навчання в інклюзивному освітньому просторі викладач з особистісно-професійною компетентністю володіє знаннями про специфіку розвитку студентів з особливими освітніми потребами, знає правила роботи зі студентами та іншими учасниками освітнього процесу, адаптує освітні програми під потреби студента і надає йому необхідну допомогу у професійному навчанні.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у дослідженні складників особистісно-професійної компетентності викладачів закладів фахової передвищої освіти стосовно роботи в умовах інклюзивного освітнього простору.

Література

1. Братишко Т. А. Інклюзивна освіта в Україні та особливості її концепції. *Науковий вісник Льотної академії. Педагогічні науки*. Кропивницький, 2019. Вип. 5. С. 67–70.
2. Калініченко І. О. Моделювання інноваційного закладу освіти «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр»: концептуальні засади. *Імідж сучасного педагога*. 2021. № 2 (197). С. 59–66.
3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019. 304 с.
4. Лебедик Л. В. Досвід формування та розвитку професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти у провідних країнах Західної Європи. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти* : зб. наук. статей / За заг. ред. Г. Л. Єфремової. Суми, 2022. 440 с. С. 53–58.
5. Лебедик Л. Модель педагогічної компетентності майбутніх магістрів економіки в контексті компетентісного підходу. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти* : зб. наук. пр. Суми: КЗ СОІПО, 2019. URL: <https://drive.google.com/file/d/1V2VpTieJnn6mWjmL6L-Aw7E4WJ8YMZ3M/view>

6. Лебедик Л. Розвиток професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти* : зб. наук. статей у 3-х ч. / За заг. ред. О. В. Зосименко, Г. Л. Єфремова. Суми, 2020. Ч. 1. С. 40–47.
7. Лебедик Леся, Стрельніков Віктор. Розвиток особистісно-професійної компетентності майбутніх фахівців із соціальної роботи. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти* : зб. наук. статей / За заг. ред. Г. Л. Єфремової. Суми, 2021. 656 с. С. 572–579.
8. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін : навч.-метод. посіб. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2020. 303 с.
9. Лосєва Наталія, Стрельніков Віктор. Розвиток готовності педагогічних працівників до самовдосконалення на основі короткотермінових курсів-тренінгів. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 1 (190). С. 49–53.
10. Метельська Н. Й. Професійна діяльність педагога в умовах інклюзивного освітнього простору. 2021. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16812>
11. Науково-методичний підхід до вдосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації : електрон. навч.-метод. посіб. / упоряд. : І. О. Калініченко, Н. І. Білик. Полтава : ПОППО, 2021. 184 с.
12. Рукомеда В. О. Педагогічні технології інклюзивного навчання: традиції та новаторство. *Інклюзивна освіта: досвід і перспективи* : монографія / відп. ред. Г. В. Давиденко. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. С. 217–223.
13. Сойка В. Б., Лебедик Л. В. Критерії підготовки викладача вищої школи до формування професійної компетентності майбутніх фахівців у технічному коледжі. *Зб. наук. статей магистрів*. Полтава : ПУЕТ, 2019. С. 401–407.
14. Стрельніков В. Ю. Досвід проведення авторських курсів у Полтавському університеті економіки і торгівлі. *Імідж сучасного педагога*. 2017. № 8 (177). С. 21–24.
15. Стрельніков В. Ю. Ергономічні засади впровадження компетентнісного підходу у післядипломній освіті. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти* : зб. наук. статей / За заг. ред. Г. Л. Єфремової. Суми, 2022. 440 с. С. 90–94.
16. Стрельніков В. Складники особистісно-професійної компетентності викладача закладу післядипломної освіти. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти* : зб. наук. пр. Суми: КЗ СОППО, 2019. URL: <https://drive.google.com/file/d/1wFLXdkIHNKIfcI4ZDrCdSUO2PfkfObdJ/view>
17. Стрельніков В. Ю. Философские основы проектирования дидактических систем в русле компетентностного подхода. *Теоретико-методические основы внедрения компетентностного подхода в высшей школе* : монографія / под ред. д.пед.н., проф. В. Ю. Стрельникова. Харьков : Издательство Иванченко И. С., 2018. С. 9–28.
18. Стрельніков В. Ю. Філософія проектування випереджувальної післядипломної педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: зб. наук. статей у 3-х ч. / За заг. ред. О. В. Зосименко, Г. Л. Єфремова. Суми, 2020. Ч. 1. С. 160–167.
19. Шамрай Ольга. Сучасні тенденції управління закладом дошкільної освіти з інклюзивною формою роботи. *Імідж сучасного педагога* . 2022. № 6 (207). С. 53–56.
20. Lesya Lebedyk, Viktor Strelnikov. Educational space of continuous education of teachers: a facilitating approach. *Educational space: post-non-classical perspectives* / eds.: Dimitrina Kamenova, Svitlana Arkhupova. Varna: Varna university of management, 2023. P. 128–157.